

היבטים לשוניים בפרשת מקץ עח

**ברצוני להודיע בזה על הכינוס הלשוני בצהרי היום האחרון של חנוכה במצפה יריחו.
על הכינוס עצמו מצורפת הודעה נפרדת.**

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת מקץ בהפטרת חנוכה ובראשון של ויגש

מא א וְהָיָה עֹמֵד עַל-הַיָּאָר: טעם טפחא בתיבת וְהָיָה. הַיָּאָר: היר"ד בשוא נח	
מא ה וַיִּשְׁלַח: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ	
מא ח וַתִּפְּעֶם: הטעם בפ"א מלעיל	
מא יב וַיִּסְפָּר-לֹא: מוטעם בקדמא-זקף ¹	
מא יד וַיַּחֲלֹף: היר"ד בשוא נח והחי"ת בפתח.	
מא יז הַנְּגִי: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח	
מא יט וְהָיָה שִׁבְע־פְּרוֹת אַחֲרוֹת: תיבה שִׁבְע מוקפת לזו שלאחריה ולא במונח כבחלק מהדפוסים. וְרָקוֹת בָּשָׂר: הרי"ש בפתח. דומה אך שונה וְרָקוֹת בָּשָׂר שבפסוק ג'	
מא כו חֲלוֹם אֶחָד הוּא: על פי רב מוטעם טפחא-מרכא-סו"פ (ברויאר ואחרים)	
מא כז הֶרְקוֹת - הֶרְקוֹת: יש לשים לב, פעם ראשונה הרי"ש בפתח ופעם שנייה בצירי	
מא ל שִׁבְע: השי"ן בגרש לא בקדמא, וגם לא במונח	
מא לב וּמִמָּהֶר: על אף הקושי, המ"ם הראשונה בשוא נח	
מא לג יָרָא: הטעם ברי"ש, מלרע. אִישׁ נִבּוֹן וְחָכָם: טעם טפחא בתיבת אִישׁ	
מא לד וַיִּפְקֹד: הוא"ו בשווא נע, וא"ו החיבור והפועל בעתיד, כן הוא הדבר בהמשך פסוק לה וַיִּקְבְּצוּ וַיַּעֲבְרוּ-בָר	
מא לה בָּעֵרִים: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיועד	
מא מה צָפַנְתָּ: הצד"י בקמץ רחב והפ"א בשוא נע. פָּעַנְתָּ: העי"ן בשוא נח לא בחטף	
אַסְנֹת: האל"ף בקמץ רחב והסמ"ך בשוא נע. בַּת-פּוֹטִי פָּרַע: השם "פוט"י פרע" הוא בן שתי מילים, בספרי תימן הוא בן מילה אחת	
מא מו וַיַּעֲבֹר בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבה וַיַּעֲבֹר. לִפְנֵי פָרַע מֶלֶךְ-מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת לִפְנֵי	
מא מז לְקַמְּצִים: טעם הסילוק כאן הוא ללא הכנה של טיפחא או מרכא טיפחא (מאריך טרחא) לפניו	
מא מח כָּל-אֹכֵל: בניגון הטעמים של הספרדים עלולה המילה אֹכֵל להישמע מלרע עקב ניגון הפסק (הלגרמיה) ויש בכך כדי לשבש את משמעות הכתוב. בָּעֵרִים: הבי"ת בסגול ומתג, יש לעמוד מעט בקריאתה להבדיל בין תנועת הסגול לשווא, שאז איננה מיודעת	
מא נ יָלַד: הלמ"ד בפתח. יָלַדָה-לֹא: געיה ביר"ד	

¹ טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל אות הוא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנ"ן והערה הבאה להסביר אפשר העניין לפיה מקרה זה הוא "על דעת הזרות" שכן הנ"ן מנוקדת בשווא.

מא נב עֲנִי: העי"ן בקמץ קטן, נו"ן בשווא נח ויו"ד בחירק מלא: עונ-יי
 מא נג וַתִּכְלִינָה: יש לשים לב למקרא דומה אך שונה בהמשך נד וַתִּחְלִינָה
 מא נד הִיא לַחֶם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
 מא נז כִּי-חֲזַק: הזי"ן בפתח, הקורא בקמץ משנה משמעות
 מב א תִּתְרָאוּ: הטעם באל"ף מלרע
 מב ד יִקְרָאנוּ: האל"ף בסגול ונון דגושה²
 מב כא כִּה־תִּחְנַנּוּ: הנו"ן הראשונה בשווא נע
 מב כד וַיֹּאסֶר: כאן האל"ף בחטף סגול בשונה מפרשת ויגש (מו כט) ופרשת בשלח (שמות יד ו) שם היא בשווא נח
 מב כה וַיִּמְלֵאוּ: יו"ד בשווא נח, למד ללא דגש ובשווא נח
 מב לח וַתִּלְכוּ-בָּהּ: געיה בתיו"ו
 מג ב שָׁבוּ שְׁבֵרוּ-לָנוּ מַעַט-אֶכֶל: תיבה שָׁבוּ בטפחא, כן הוא לקמן מד כה
 מג ו לָמָּה הִרְעַתֶּם: לָמָּה במלרע וללא דגש במ"ם³
 מג י כִּי לֹא־הִתְמַהֲמַהְנוּ: התיבה כִּי מוטעמת בטפחא
 מג יא נִכְאֵת: האל"ף ללא תנועה, יש לקרא 'נכות'
 מג יב הַמּוֹשֵׁב: השי"ן בקמץ
 מג טו וּמִשְׁנֶה-כֶּסֶף: הכ"ף בדגש חזק מדין דחיק
 מג יח וַיִּירָאוּ: הרי"ש בשווא נע, הקורא בשווא נח מחליף במשמעות ראייה
 מג כה יֹאכְלוּ לַחֶם: טעם נסוג אחור ליו"ד
 מג כו וַיִּבְיֵאוּ: האל"ף דגושה אך אין לכך כל השפעה על אופן קריאתה
 מג כז יִחַנְדּוּ: היו"ד בקמץ קטן
 מד י טָבַד: העי"ן בקמץ אף על פי שאין היא מוטעמת באתנח או סו"פ⁴, וכן בפס' יז
 הפטרת שבת חנוכה זכריה ב יד – ד ז:
 ב יד רָנִי: הרי"ש בקמץ חטוף (קטן), הטעם בנו"ן מלרע. הִנְנִי: הנו"ן בשווא נח
 ב טו וְשִׁכְנִתִּי: מלרע. וְהִיוּ לִי: טעם נסוג אחור לה"א. וַיִּדְעֹת: העי"ן בפתח
 ב טז וַבַּחֲר: מלרע לא נסוג אחור
 ג ז וְגַם תִּשְׁמַר אֶת-חֲצָרִי: טעם טפחא במילה וְגַם. מַהֲלָכִים: הה"ה והלמ"ד בשווא: הראשון, בה"ה, נח (נשמעת כה"א במפיק), והשני, בלמ"ד, נע
 ד א כָּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ: טפחא במילה כָּאִישׁ ובמילה מִשְׁנָתוֹ דגש חזק בשי"ן (מלשון שינה)

² הקורא אל"ף בצירי משנה משמעות

³ כן הוא הדבר כאשר 'למה' מוטעמת בטעם משרת והתיבה שלאחריה פותחת באחת מהאותיות אל"ף (שם השם נחשב לעניין זה כפותח בגרונית), ה"א (יש חריגים מעטים) ועי"ן. דין זה נכון גם במקרים רבים אחרים כגון: קומה, שובה וכדו' שלפעמים הן מלעיל ולפעמים מלרע לפי אותו עיקרון.

⁴ נקרא קמץ בז"ק (זקף קטן)

ד ב וגלה: במפיק

ד ז חן חן: אין פסק בין התיבות

ראשון של ויגש:

מד יח ואל-יחר: הטעם ביו"ד מלעיל

מד כה שבו שברו-לנו מעט-אכל: טעם טפחא בתיבת שבו

מד כז ילדה-לי: געיה ביו"ד

סוף חנוכה

ז יג קערות: העמדה קלה בקו"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ז פד מזרקי-כסף: העמדה קלה במ"ם

ז פז אילים שנים-עשר כבשים בני-שנה: תיבת שנים-עשר בפשטא

ז פט ובבא: על אף הקושי, הבי"ת הראשונה בשווא נח. מדבר: המ"ם בחירק והדל"ת דגושה, הקורא בשווא משנה משמעות

ח ב בהעלתך: העמדה קלה בה"א ובלמ"ד והתי"ו בשווא נע, יש לקרא: בה-על-תך

מב א-ב הרב יעקב לויפר כי יש-שבר במצרים כשתיבת 'יש' מוקפת לתיבה שאחריה, האם היא נקודה בסגול בגלל איבוד הטעם? או בצירי אף על פי כן.

לא זוכר אם הדבר עלה לדיון בבית מדרשנו

אני מצרף קובץ עם התוצאות שליקטתי מתוכנת 'הכתרי'

לפי התוצאות נראה שאם המילה שיש' מוקפת אליה מוטעמת בהברתה הראשונה, יהפוך הצירי לסגול, ואם לא – ישאר הצירי על אף ההקפה. יש אמנם שלושה וחצי חריגים (מסומנים בצהוב, היחצי מסומן בירוק), אבל נראה לי שאפשר לקרוא לזה כלל על אף החריגים המעטים.

בברכה

יעקב לויפר

א"ה: בגליון ויגש בע"ה יובא הדיון על הכלל ועל החריגים.

ממשיכים לעקוב אחרי המקורות ששימשו את ר"מ ברויאר ז"ל בקביעת נוסח המקרא עבור 'דעת מקרא' של מוסד הרב קוק, ומאוחר יותר תנ"ך חורב וכתר ירושלים.

מובא כאן המנחת שי עם הערותיו של ד"ר צבי בצר ז"ל.

המשך מפרשת מקץ עז והפטרות רני ושמחי (לא טופלה בפרשת בהעלותך עז)

מה פרעה לשש, ב"א, מ"ש. פרעה: ד, ב"נ; פננח: לשד. פננח: ש; ויתן-לו: לשד. לו: ש?

המחלוקת הראשונה אם יש מונח או מרכא לפני זרקא: השנייה על 'דגש קל' אחרי גרונית בשווא נח. ר"מ ברויאר מציין בספר כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא עמ' 35

דגש אחר אות שוואה

תופעה זו ידועה אחר אות גרונית; היא מצויה בש: פננח (בר' מא, מה), לאסר (במ' ל, ג),

יחנכנו (דב' כ, ה). אך היא מצויה בש גם אחר אותיות אחרות: תקצר (במ' יא, כג), פרנצ

(דב' א, ב, יט; ב, יד; ט, כג).

השלישית היא דווקא מתאימה ללנינגרד. בספר כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא
עמ' 36 ל' דגשה בראש תיבה

ל

תִּתֶּן-לֹ (בר' כד, לו), מִה-תִּתֶּן-לִי (בר' לח, טז), אֶתֶּן-לָךְ (שם יח), וְיִתֶּן-לָהּ (שם), תִּתֶּן-
לִי (שם' כב, כח), תִּתֶּן-לִי (דב' יח, ד).

הצד השווה שבכל אלה: ל' דגשה שתנועתה מוטעמת – ולפניה תיבה מוקפת, המסתיימת
באות נ'. אולם אין דגש זה נוהג דרך שיטה; והשווה: וְיִתֶּן-לֹ (ל' בר' כד, לח), תִּתֶּן-לִי (ל' בר'
כח, כב).

מכל מקום כאן דווקא שישונו מנקד כך, מכאן שאין זה סתם 'שיגעון' של לנינגרד, אלא שיטה
מסוימת של נקדנים שלא נתקבלה, ונשארו ממנה שרידים⁵. ויתכן כך בשאר הזרזיות שאנו
פוגשים.

מנחת-שי: **ויקרא פִּרְעָה**: העיין בגלגל ברוב ס"ס. [פִּרְעָה].

מא מו **ויעבר: ששד. ויעבר: ל** משונה למדיי. שווא וללא דגש אחריו, לא מצוי בגרוניות⁶.

מא נ **יֵלֵד: לש, ב"א, מ"ש, מ"ק-ל אייב ה. יֵלֵד: שד, ב"נ, מ"ק-שד**

לרשימת הפתח יש לצרף את כתר ארם צובה מה שמכריע את המשקל ללא ספק.
מאורות נתן. שאלה יוֹלֵד קמץ, תשובה א"כ [אינו כן] אלא בפתח, ומסר עליו מבחוץ פתח.
משמע שנקדן-מסרן כתר ארם צובה ידע שיש בזה מחלוקת בן-אשר ובן-נפתלי והכריע פתח
בבן אשר.

מנחת-שי: **וליוסף יֵלֵד**: בכל הספרי' חלמ"ד בקמץ. גם נמס' עליו ^{פא}במ"ג לית קמץ. וקשה
שהוא בבן נפתלי, ולבן אשר בפתח, כפי מה שראיתי ^{פב}בחילופי' שבדפוס זכ"י. ואחר
שכתבתי זה ראיתי ספר ^{פג}רב פעלים שכתב כלשון הזה, אבל וליוסף יֵלֵד שני בנים פתוח
לבן אשר, ולבן נפתלי קמץ. ומסורת אחרת מציאתי עליו, ב' קמץין, כי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד (אייב
ה, ז), ^{פד}ודין. [יֵלֵד]. ע"כ המנחת שי. אבל כאמור נוסח הפתח הוא הנכון.

מא נד **הארצות: לשש, מ"ש. הארצות: ד**

מנחת-שי: **הארצות**: גלגל בח"א. [בְּכָל-הָאֲרָצוֹת].

מב ו **וישתחו: ששד. וישתחו: ל?** ה'דגש' בוי"ו נדון אצלנו, כוונתו למנוע קריאת
וְיִשְׁתַּחוּ.

מב טז **שלחו: לשד. שלחו: ש; האמת: לשש, מ"ק-לשש. האמת: ד, מ"ק-ד**

אולי נסתפק ששון איזה טעם להביא⁷; ניקוד ה"א השאלה כידוע בפתח לפני גרונית אם אינה
קמוצה, או בחטף-קמץ.

⁵ בשו"ת בר-אילן נוסח המקרא באופן כללי ע"פ לנינגרד, בחלק מהמקומות מחקו דגש זה.

⁶ אין הכוונה למלים שלא צפוי בהם דגש כמו אֲחֻדוֹת (במשקל מְלָכוֹת).

^{פא} במ"ג: מ"ק – ד על אתר.

^{פב} בחילופי' שבדפוס: חילופים – ד.

^{פג} רב פעלים: שער הפעלים, החלק הראשון, 139 ע"ב.

^{פד} ודין: עכ"ל רב פעלים.

⁷ מצינו 24 מקומות שני מונחים לפני זרקא, 72 פעם אזלא (קדמא) מונח זרקא.

מב כא **בהִתְחַנְנוּ: לַשׁ. בִּיא. בְּהִתְחַנְנוּ: ש, בִּנְ; אֲלִינו (1): לַשׁ. אֲלִינו: ש**
לבן נפתלי יש געיא בה"א; ניקוד הסגול בששון אינו נראה אפשרי.

מב כט **לֹא: לַשׁ? ש, מִשׁ. לֹא: ד** נראה כדגש 'אתי מרחיק'. דגש זה צפוי יותר אחרי קמץ או סגול. מנחת-שי: **לֹא: רפה**. [לֹא].

מב לה **מְרִיקִים: לַשׁ? מִשׁ. פס. מְרִיקִים: ד; צְרֹר־: לַשׁ. צְרֹר־: ש**
פסק בין מונח לזקף נמצא 13 פעם במקרא.
מנחת-שי: **מְרִיקִים: בלא פסק**. [מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם].

מב לו **אִינְנו (1): שֶׁשׁ. אִינְנו: ל** ברור שהדגש בנו"ן הראשונה לא בא לסגור הברה. ומסתבר שאף לא הדגש בנו"ן השנייה שהוא הניקוד התקני של מלה זו. דגש זה בא 'לתפארת', ואין תפקידו לסגור הברה.

מב לח **נִשְׂאָר: לַשׁ, מִק־לַשׁ. נִשְׂאָר: ש?; שִׁיבְתִי: לַשׁ, מִשׁ. שְׁבַח־: ד**
מנחת-שי: **שִׁיבְתִי: מל' יו"ד בכל ספרי' מדוייקי'.** וכ"כ **כִּי־חַרְמִיָּה ז"ל**, תְּקַבֵּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה (בראשית טו, טז) **מל' יו"ד כתיב**, וכל שיבה באורית' דכות' מל', והורדתם את שיבתי דויהי מקץ, **כִּי־וְדוֹיִגֶשׁ אֲלִינו**, מלאי' יו"ד כתי', ודכות' אֶת שִׁיבְתִי עֲבָדָךְ אֲבִינוּ בְּיָגוֹן (בראשית מו, לא), **מל' יו"ד**. [שִׁיבְתִי].

מג ג **הַעֲד: שֶׁד. הַעֲד: לַשׁ? הַעֲד: פס, מִג־ד שֶׁא יב ג. הַעֲד: ש**
ניקוד הקמץ הוא המתאים כאן מקור הפעיל של ע"ו. יש כנראה מקום גם לפתח כמו הַעֲדִיתִי (דברים ד, כו ועוד)⁸.

מג ז **שֶׁאֵל: לַשׁ, מִשׁ, מִק־ד שֶׁב כ יח. שֶׁאֵל: ד, מִק־ד**
מנחת-שי: **שֶׁאֵל: כתב חִי־חַרְמִיָּה ז"ל**, מל' וא"ו כתי', וכן הוא בהעתק חללי, ובכל ספרים מדוייקי' כ"י. ובא' מהם נמס' עליו, ב' ישאלו, ור"ל שחברו הוא שֶׁאֵל וְשֶׁאֵל⁹ בְּאֶבֶל (שמואל ב, כ, יח), ואף 'שם כתו' ב' מל', שאל האיש. [שֶׁאֵל].

מג יב **הַמוֹשֵׁב: לַשׁ, מִג־ל ב' ה ח. הַמוֹשֵׁב: ד, מִג־ד שֶׁ**
במאורות נתן יש תמיכה לנוסח הקמץ מכתר ארם-צובה.
הַמוֹשֵׁב פתח [תשובה:] א"ב [אינו כן] אלא בקמץ ונמסר עליו ג"
הניקוד בפתח אינו נכון לפי הדקדוק. בגליון מקץ סח נכתב

⁸ חרמ"ה: שו"ב.

⁹ כ"י ודויגש: בר' מד כט.

⁸ לא כ"כ דומה, שם הפתח הוא במקום חטף-פתח (למשל **הַשִּׁיבוֹתִי**), אבל דמיון מסוים יש.

^ח חרמ"ה: שֶׁאֵל.

⁹ במנחת שי מנוקד שי"ן בפתח.

^י שם כתו': מ"ק – ד ש"מ"ב כ יח.

מג יב הַמוֹשֵׁב הַשִּׁי"ן בַּקִּמָּץ. כן הוא על פי הדקדוק. כאן אין שום מקור גם לא מנחת שי שתומך בקמץ. גם ר"י שניקד בפתח [ואחריו נגרר תנ"ך קורן] אינו מציין שכן ניקד יהב"י הנקדן. והוא מודה שרוב המקורות בעד קמץ אלא שלא רצה לשנות מדפוס ונציה. מובטחני שלו ידע שבכתר ארם צובה מנוקד בקמץ הוא לא היה חולק עליו. גם כאן זכינו לעדותו של ר"י ספיר במאורות נתן: המושב פתח? תשובה: אינו כן אלא בקמץ ונמסר עליו ב' [המקום השני: במדבר ה' ח הַמוֹשֵׁב בַּקִּמָּץ]. **ע"כ משנת סח.** בספר כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא מסביר את שורש הטעות של ונציה.

21. על פי הדברים האלה יש לבאר גם את הניקוד התמזה של ד' שהובא לעיל, 13: הַמוֹשֵׁב (ד' בר' מג, יב; ל' ב'ש: הַמוֹשֵׁב). ניקוד זה נתקבל בכל ההוצאות הרגילות של התורה, והוא ידוע כחריג דקדוקי. אך לאמיתו של דבר, אין הוא, כנראה, אלא תוצאה של שיבוש לשון המסורה. וראה את הערות המסורה אל הַמוֹשֵׁב: מ"ג-ל' במ' ה, ח: המושב ב' ואת הכסף המושב (בר' מג, יב) האשם המושב (במ' ה, ח). מ"ג-ד' במ' ה, ח: המושב ב' חד קמץ וחד פתח וסימ' בפי אמתחיים: (בר' מג, יב). האשם הערה 1 צ"ל: אמתחיים.

מ"ג-ל' במ' ה, ח: המושב ב' ואת הכסף המושב (בר' מג, יב) האשם המושב (במ' ה, ח). מ"ג-ד' במ' ה, ח: המושב ב' חד קמץ וחד פתח וסימ' בפי אמתחיים: (בר' מג, יב). האשם המושב (במ' ה, ח). בתרא קמץ. מ"ק-ש' בר' מג, יב: הַמוֹשֵׁב [ב' לה' (במ' ה, ח).

שני הפסוקים, שיש בהם 'המושב', הובאו כאן בדרכים שונות: על פי התיבה שלפני 'המושב': הכסף-האשם; או על פי התיבה שלאחר 'המושב': בפי – לה'. ואפשר, שהיו גם מסורים, שהביאו את שתי התיבות כאחת; וזו היתה אפוא לשון המסורה: המושב ב' הכסף המושב בפי (בר' מג, יב) האשם המושב לה' (במ' ה, ח).

ונראה, שתיבת 'בפי' שובשה או נקראה בטעות: בפי' (- בפתח). כך הובן, שהכסף המושב הוא בפתח – בניגוד אל 'האשם המושב' שהוא בקמץ. פירוש זה כבר קנה לו שביתה בלשון מ"ג-ד' במ' ה, ח: המושב ב' חד קמץ וחד פתח...; הוא שגרם לניקוד הַמוֹשֵׁב בכר' מג, יב; וניקוד זה מקובל בכל ההוצאות הרגילות ונתפס על ידי המדקדקים כחריג דקדוקי.

לענייננו לא משנה אם השערה זו נכונה או לא. מסורת היחיד של ונציה אינה יכולה לעמוד בפני נוסח כתר ארם-צובה, ומסורת לנינגרד.

מג טו **וּמְשֻׁנָּה: לִשְׁשׁ. וּמְשֻׁנָּה: מ"ש**

מנחת-שי: **וּמְשֻׁנָּה-בְּקָסָף**: הוא מדומי של אתי מרחיק, למי שסובר שהמאריך עושה מלעיל. זמי שאינו סובר כן יהיה דגש מדין דחיק. ^טובמאמר מיוחד לזה הענין ארחיב הדבור בעזרת ה' צבאות, ואין כאן מקום להאריך. [וּמְשֻׁנָּה-בְּקָסָף].

השאלה הנשאלת היא במלים מוקפות ויש געיה במלה הראשונה המוקפת בהברה שלפני האחרונה, הנחשבת מלה מוקפת זו מלעיל? במנחת-שי מהדורת ד"ר צבי בצר ז"ל מביא את כללי יהו"א ומבטליו. קטע מהספר

וכבר הודעתך במאמר המאריך, כי יש מחלוקת בין המדקדקי' אם המאריך עושה המלה מלעיל אם לאו, והמדקדקי' שהביאו בדין אתי מרחיק וּמְשֻׁנָּה-בְּקָסָף, ודומיהן סוברים שהמאריך [געיא]

עושה מלעיל ולכן הביאום בדומים [דוגמאות] של אתי מרחיק. ומי שסובר שהמאריך אינו עושה מלעיל, צריך לומר' שדגש מְשֻׁנָּה-בְּקָסָף, תְּעֻשָׁה-פֶּלֶא ודומיהן הוא מדין דחיק, כמו שאמרו במלה זעירא, כמו נֶכְה־וּ, תְּכֻסָּה-בָּה, כי מלה זעירא ומלה מלעיל שוים הן לדעתם בדין זה, כמו שהן שוים בכללים אחרים, וכן מצאתי סברה זו בספר דקדוק ישן כ"י שהביא בדומי' של דחיק, הוא יְבֻנָּה-בֵּית, ואמר שתיבת בֵּית היא כתיבה קטנה, וסברא זו מצאתיה ג"כ באפודי, וזה לשונו, וקצת המדקדקי' כתבו כי ענין הדחיק הוא כשתהיה

^ט ובמאמר מיוחד: בצר, הנוספות, כללי בג"ד כפ"ת דסמך ליהו"א, עמ' 124 – 125.

האות מהיהו"א ה"א לבד ולפניה סגול, והמלה אשר בה בג"ד כפ"ת יהיה הטעם במלך הראשון, כמו תַעֲשֶׂה-פָּכָה, נִכְהֲבוּ, הוֹמָה-לִי לְבִי, יִתְּנוּ-דַעַת, וְכִכ בַּעַל מקנה אברהם בשם מדקדיק.
ומה שאמר אח"כ שדבריהם לא ישרו בעיניו, כי דגש יִתְּנוּ-דַעַת הוא א' מדרכי [ה]אתי מרחיק שכתב הקמחי כמו מִשְׁנֵה-כֶסֶף, נ"ל דאין זה מוכרח מדברי רד"ק, שגם הוא יודה שִׁיתְּנוּ-דַעַת וחבריו יש להם דין דחיק, שהמלה שסופה ה"א אינה מלעיל כמו מִשְׁנֵה-כֶסֶף שלדעתו היא מלעיל כמו שכתבתי למעלה [וכתב האפודי בשם החכם ר' מאיר בר' דוד שהאל"ף אין לה דין אתי מרחיק, כי ותבא בי רוח, לא יוסיף יבא בך, למען ירוץ קורא בו, הנני מביא לך, נירא נא, כלם ברפה]. מהערות ד"ר בצר ז"ל

לפי ש"י הדחיק והאתי מרחיק נבדלים במקום הטעם במילה הראשונה שבצירוף: אם הטעמתה מלרע, הרי זה דחיק; ואם הטעמתה מלעיל, הדגש הוא אתי מרחיק. ש"י אינו מתייחס למימוש הפונטי של הדחיק והאתי מרחיק, וכנראה ראה בהם סוג של דגשים מכפילים.

המספרים הם מספרי השורות שלא הובאו כאן. ההערות מובנות מאליהן.

66 תעשה-פלא: תה' פח יא. יבנה-בית: דה"ב יא. 68 משנה-כסף: בר' מג טו (צ"ל ומשנה-כסף).
69 תעשה-פלא: תה' פח יא. נכה-בו: במ' כו. 70 תכסה-בה: דב' כב יב. 72 יבנה-בית: דה"ב יא. 73 באפודי וזה לשונו: מעשה אפד, עמ' 173. 75 תעשה-ככה: במ' טו יג (צ"ל יעשה-ככה, ואכן כך הוא במעשה אפד שממנו צוטט). נכה-בו: במ' כו. הומה-לי: יר' ד יט (צ"ל המה-לי). יתוה-דעת: תה' יט. 76 בעל מקנה אברהם: מקנה אברם, קונטרס ב, דף ב ע"א יב. 77 ומה שאמר אח"כ: מקנה אברם, שם. יתוה-דעת: תה' יט ג. 78 שכתב הקמחי: מכלול, ריטטענ', דף פ ע"ב. משנה-כסף: בר' מג טו (צ"ל ומשנה-כסף). 80 וכתב האפודי: מעשה אפד, עמ' 173. 81 ותבא בי רוח: יח' ב; ג. 82 לא יוסיף יבא בך: יש' נב א. למען ירוץ קורא בו: חב' ב. הנני מביא לך: אין צירוף כזה במקרא, ואכן פרידלנדר והכהן, במהדורת 'מעשה אפד' שלהם, הוסיפו בסוגריים ליד 'הנני מביא לך' את 'הנה אני מביא בכם' (יח' לו ה). נירא נא: יר' ה כד. 83 מי כמכה באלם: שם' טו יא.

הבדל זה בהגדרה מובן למדי. 'אתי מרחיק' פירושו 'בא מרחוק', מתאים כאשר המלה לפני הדגש מוטעמת מלעיל, והטעם מלעיל מדגיש את האות הראשונה בהברה הראשונה במלה הבאה. למשל וְאֶעֱיֶדָה בְּסֵם דְּבָרִים לֹא כֵחַ, העי"ן מדגישה את הבי"ת. דחיק הוא בכל הדוגמאות המובאות כאן. המלים נדחקו זו לזו ודוחק זה הדגיש את האות במלה השנייה המקפת. יש לציין שבבעלי הדקדוק הקדמונים אין הבחנה זו, הם מכנים דחיק גם במלים לא מוקפות ואתי מרחיק גם במוקפות.

הרב שריה דבליצקי נר"ו בקונטרס חק יהו"א ומבטליו מדבר על מבוכה זו

ולמעשה רבתה המבוכה מאד בהגדרת המושג אתי מרחיק ויש המגדירים

את האתי מרחיק כמונחים אחרים וכדלקמן, התבדלים בין הדחיק לאתי מרחיק

בהגדרתו שלפנינו הם כל כך דקים, ולא עוד אלא שרובם שנויים במחלוקת,

ומה שמוגדר לאלה כאתי מרחיק, נכנס לפי האחרים בכללים של דחיק.

הרוצה לעמוד על בעיה זו בהיקפה יקרא את מאמרו של החכם אהרן

דותן בשם "לבעיית דחיק ואתי מרחיק" שהתפרסם לאחרונה, ומענינת

מסקנתו שם שהנני להעתיקה, הוא סובר כי שני מושגים אלה הם שמות

נרדפים ממש שצמחו זה ליד זה בשדה המסורת הטכנינית או שצמחו במקביל

בשדות שונים, למשל, האחד במסורת הטכנינית והאחד אולי במסורת הבבלית,

ובין כך ובין כך, הוא הוא הדחיק והוא הוא האתי מרחיק, שניים שהם

אחד מצד העניין, משנשתכח מקורם עמדו המדקדים והפרידו ביניהם וייחדו

לכל אחד מהם תוכן שונה, ואין תמה איפוא שדבריהם סותרים זה את זה

תכלית הסתירה, ע"כ. העתקתי את הדברים האלה שתוכנם הוא, שהדחיק

והאתי מרחיק הוא דבר אחד, הכולל בתוכו פרטים ופרטי פרטים רבים,

לדעתי אין להסכים כל כך לזה, דאם כן לא היה בעל המסורה אומר, בר

מדחיק ואתי מרחיק, הרי סוף סוף לא לשם החזרת חרוזים או לשון נופל

על לשון נוסחה המסורה הזאת כלשון זה, ואם אמנם כן הוזכר בה דחיק

ואתי מרחיק משמע שהם באמת כן שני מושגים נפרדים, אשר על ידי

שהחילוקים ביניהם היו דקים מן הדקים ואולי גם מרובי פרטים נשתכחו

הדברים במשך הדורות וגם ממילא גרם הדבר לסתירות ומחלוקות בין בעלי הדקדוק.

בהמשך מביא הרב את ההגדרה של ר' זלמן הנה

והיות וסוף סוף התבדלים בין הדחיק והאתי מרחיק הם הבדלים דקים, ומקופיא שני המושגים והנכנס תחת דיגליתם הם באמת דומים זה לזה ואינם ככלאים זה בזה, קרה כאן בהם מקרה מעגין שיזם אותו המדקדק הגדול ר' זלמן הענא ז"ל בעל צוהר התיבה ועוד ספרים, וכדלקמן. נראה מכאן שמשבח אותו, אבל נראה שאין זה שבח אלא היפוכו. הנה נוסף לכל המבטלים הנ"ל קיים עוד מבטל אחד לחוק יתו"א, אשר עד זמנו של ר' זלמן הענא ז"ל היה כנראה נחשב כתת כלל ללא דגל לחנות עליו, כי לא עלה על דעת מי שהוא לייחסו לדחיק או לאתי מרחיק, וכל שכן לפסיק או מפיץ כיון שלפי תכונתו ותכנו לא היה לו כל ייחס לשמות אלה, תת כלל זה הוא, שכאשר לאחר יתו"א באה מלה המתחילה באחד מאותיות בג"ד כפ"ת ואשר גם האות השניה היא דוגמת האות הראשונה, אז האות הראשונה דגושה למרות שהיא אחר יתו"א,

בכלל הזה נחשבת אות פ' הבאה לאחר ב' כשתי אותיות דומות, ומפני

דוגמא, ותתפשטו בכגדו (בראשית ל"ט, י"ב) זה קוראים לא תרדנו בפרך

הלא ככרמיש (ישעיה י', ט') ויוצאן בפניו (דברים ד' ל"ז) והנה כל כלל זה אשר עד זמנו של ר' זלמן הענא ז"ל בעל צוהר התיבה היה נחשב כתת כלל, וכיתום ללא אב וכחטר דגל לצבוא תחתיו, כי כל ארבעת המבטלים שנמנו כמסורה לא יכלו בשמותם להתייחס אליו, הנה אומץ ע"י הנ"ל תחת דגל האתי מרחיק, ולא רק כאורח או דיר משנה אלא כדייר ראשי ועיקרי שאין בלעדו אחר שם. ר"ז הענא ז"ל בראותו את הדמיון הרב בין המושגים שתחת דגל הדחיק ובין המושגים שהיו עד זמנו תחת דגל האתי מרחיק, ובהרגישו כנראה ג"כ את אי הבהירות בין התחלקותם, ולעומת זה את התת כלל של ב' אותיות דומות, שנע ונד ללא בית אב, נהג פשוט כסוחר ההוא שהיו לו שני סוגי עדשים דומים זה לזה בשני שקים בלתי מלאים, ומין שלישי שאין לו שק, מה עשה שפך את שני סוגי העדשים, שאיש בין כה לא יבחין את התבדלים הדקים שביניהם, לתוך שק אחד ונשאר לו השק השני ריק לקליטת משהו אחר שלא היה לו שק, אף כאן שני שקים, על אחד פתק דחיק ועל משנהו, אתי מרחיק, הריק ר"ז את שק האתי מרחיק על כל תכולתו לשק הדחיק, ותכנים לשק האתי מרחיק את כלל ב' האותיות הדומות, בהשאירו את הפתק אתי מרחיק עליו, והרי אתי מרחיק חדש לפנינו,

זו יכולה להיות הגדרה יפה למדקדק רז"ה (ר' זלמן הנה), סוחר אשר שופך שקים מזה לזה¹⁰.

ולדברי המנחת-שי, אם אמנם ומשנה-הקסף נחשב מלעיל, ונוסיף געיא במ"ם, הרי קיבלנו נסיגה להברה סגורה בניגוד לכללי נסוג אחור! יתכן שהמנחת-שי אינו מודה לכלל זה.

מג כו וישתחור: לד, ב"א. וישתחור: שש, ב"נ הערה 41

כך, כנראה, יש להגיה את הנוסח המובא בספר החילופים בשם ב"נ; וראה גם שם הערה 2.

מג כח וישתחור: ששד. וישתחור: ל יש כאן כתיב וקרי. במקורות אחרים די בציון קיבוץ תחת הוי"ו; לנינגרד מוסיף סימן שורק בוי"ו בנוסף לנקודות הקיבוץ להראות שזו וי"ו מבוטאת לא כמו וישתחור.

מג לא וירחץ פניו: לשד. וירחץ פניו: שי; ויתאפק: לד. ויתאפק: ש

¹⁰ אינני מזלזל בתרומתו של רז"ה למחקר הדקדוק, אבל במציאות המציא כללי סרק, וגם עשה בסידור התפילה ואפילו במקרא עצמו כרצונו. את הטוב נקבל ממנו אך לא את הרע!

מג לד ממשאת: לשש, מ"ש, מ"ג-ד. ממשאות: ד

מנחת-שי: **ממשאת:** חס' וא"ו בהעתק הללי ובדפוס קדמון, וגם בכל ספרי כ"י מדוייקי. ^כוהמדפים שכתבו מלא טעה, ולא זכר ^{כא}מסרה שלפניו האומרת משאת ד', ב' חסרי' וב' מלי' בלישי', וסי' וישא ממשאת מאת פניו ב' בו וחסרי', וב' אחרי' מלאים שם <במסורת>. וכ"כ ^{כב}הרמ"ה ז"ל בפסוק זה, תרין בפסוק וחסרי' וי"ו, ושאר מלאי. [ממשאת].

מד א אָת: ל. אָת: ש?

הפסרת העוכה

לא טופלה בגליון מקץ עז ולא בגליון בהעלותך עז

זכריה ג ב מאש: ל. מאש: ²⁶ד בלתי אפשרי! ונציה מנקד סילוק וזקף גדול כאחד! הערה 26
התיבה הסמוכה היא 'ויהושע', ושם יש זקף גדול על גבי השי"ן; ומשם עבר בד גם אל שי"ן 'מאש'.

ג לבש: ל. מ"ג יח' ס ב. לבוש: ד מחלוקת כתיב ונציה בניגוד למסורה הגדולה שלו.

י לרעהו: ל. מ"ש. אל רעהו: ד מחלוקת חמורה!

מנחת שי: תקראו איש לרעהו - בדפוסים אחרונים כתוב אל רעהו אבל בדפוסים ראשוני
ובכל ספרד ושאר ארצות כ"י כתוב לרעהו ואין לפקפק בזה דקא שכחן ספרי טפי מן ד'
מאח שנין דחכי איתנהו ולי' בהון פלוגת' וחזינא נמי בספרי דר' מנחם דכ' חכין בכל ספרי
ספרד לרעהו:

ד ב ראיתי: ל. ²⁷ראיתי: ד הערה 27

קשה להבין, על שום מה לא הובא פסק זה ברשימת הפסקים של לך. וגם קשה להניח, שאין זה פסק, אלא לגרמית.

ד מה: ל. מה: ד

ז למישר: ל. מ"ש, מ"ג מ"א כ כה. למישר: ד

מנחת שי: למישר - במלכים א כ נמי סי' מן המלאים וא"ו ואין זה ביניהם וכן מצאתיו חסר
במקצת המדוייקים:

לשון המסורה הגדולה של כא' צ על מלכים א כ כג מישור י' מלי' ועבדי מלך ארם ואתה
תמנה (מלכים א' כ, כח) וְשִׁפְטָ בְּצֶדֶק (ישעיהו יא, ד) וְהָיָה הָעֶקֶב (ישעיהו מ, ד) וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר (ישעיהו
מב, טז) תֹּרֶת אֲמַת (מלאכי ב, ו) חֲרָגִי ה' דִּרְכָּךְ (תהלים כו, יא) רָגְלִי עֲמִידָה בְּמִישׁוֹר (תהלים כו, יב)
תַּנְחִי בְּאַרְץ מִישׁוֹר (תהלים קמג, י) וַיָּבֶן מִגְדָּלִים (דברי הימים ב כו, י)
בכל פסוק מוזכרת המלה מישור המקרא בזכריה לא נמנה עמהם.

^כוהמדפים: ד.

^{כא}מסרה שלפניו: מ"ג - ד על אתר.

^{כב}הרמ"ה: נשי"א.

פֶּן לְחֶכֶם וְיִחְכְּמוּ-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺